

פ.ט. א. אלו דברים ניטלים מן המזבח החיצון וניתנים פנימה, ואלו דברים ניטלים מבפנים וניתנים בחוץ – ומהו הדין המשותף לכולם?

ב. למה היתה משמשת מערכה שניה שעל המזבח, מה היה גדולה והיכן מקומה?

א. הניטלים מבחוץ וניתנים בפנים: גחלים ביום הכיפורים – לצורך הקטרת קטורת הסמים לפני ולפנים. כמו כן היו נוטלים בכל יום גחלים מן המזבח החיצון לצורך הקטרת קטורת על המזבח הפנימי. [וכן האש למנורה היתה באה מהמזבח החיצון, ממערכה גדולה. עפ"י יומא מה].

הניטלים מבפנים וניתנים בחוץ: שיירי הדם של חטאות פנימיות – ניתנים על יסוד מזבח החיצון. וכן שני בויכי לבונה של לחם הפנים – ניטלים מן השלחן ונקטרים על המזבח.

המשותף לכולם שהם ניטלים מן החוץ או ניתנים לחוץ במערבו של המזבח, מול ובקירוב לפתח אהל מועד. בשנים מהם מקור הדין מפורש במקומו (גחלים דיוהכ"פ – ולקח מלא המחתה גחלי אש מעל המזבח מלפני ה'; שפיכת שייריים – אל יסוד מזבח העלה אשר פתח אהל מועד), ושנים האחרים למדים מהם (גחלים דכל יום מגחלים דיוהכ"פ; בויכי לבונה משפיכת שייריים).

נטל גחלים שלא מכנגד הפתח – כשר בדיעבד (תוס' עפ"י יומא מה מז). ומלשון רש"י ביומא משמע שרק המערכה צריכה להיות עד הפתח, אבל אפשר ליטול הגחלים מצדי הפתח, צפון או דרום (עפ"י תורא"ש יומא מה). ומדברי הרמב"ם (יוהכ"פ ד) יש מדייקים שאין צריך מכנגד הפתח ממש אלא ממערב למזבח.

ב. מערכה שניה היתה משמשת לצורך נטילת גחלים לקטורת. וכן היו מקטירים עליה בויכי הלבונה של לחם הפנים.

היו נותנים בה עצי תאנה לפי אומד חמש סאים גחלים. ובשבת שהקטירו הבויכים – שמונה סאים. מערכה זו היתה נתונה בדרום מערב המזבח, מרוחקת מן הקרן ארבע אמות. מבואר בגמרא שזו כדעת האומר כל המזבח בצפון, אבל לפי הדעות האחרות היתה משוכה מצד דרום כשיעור אחר – כדי שתהא מול פתח אהל מועד.

דף נט

צ. א. היכן היה נתון הכיור?

ב. היכן הקריב שלמה המלך את הקרבנות הרבים שהיו בחנוכת המקדש?

ג. מהן מדות השטח והגובה של מזבח הנחושת שעשה בצלאל?

ד. מה היה גובה קלעי החצר?

א. הכיור היה נתון בין האולם ולמזבח (ונתת את הכיור בין אהל מועד ובין המזבח) משוך קמעה כלפי הדרום, כיון שאסור שיפסיק דבר בין המזבח לפתח (ונתתה את מזבח העלה לפני פתח משכן אהל מועד).

כיון שלמדו חכמים (מעל ירך המזבח צפנה) שהצפון צריך להיות פנוי מכלים, הרי שלדברי האומר כל המזבח בצפון, אי אפשר שהכיור יעמוד בין המזבח לאולם ממש, רק דרומית מביניהם. ואילו למי שאומר כל המזבח בדרום, או חציו בצפון וחציו בדרום, היה הכיור בין האולם ולמזבח ממש, משוך מכנגד הפתח דרומה – שאסור שיפסיק דבר בין המזבח לפתח כאמור. [אם קדושת אולם והיכל חדא, אסור שיפסיק בין פתח האולם ולמזבח. ואם אינה קדושה אחת, אסור שיפסיק רק בין פתח ההיכל ולמזבח].

ב. לדברי רבי יהודה, שלמה קידש את רצפת העזרה להיותה כמזבח, ועליה הוקטרו הקרבנות (ביום ההוא קדש המלך את תוך החצר אשר לפני בית ה' כי עשה שם את העלה ואת המנחה ואת חלבי השלמים, כי מזבח הנחשת אשר לפני ה' קטן מהכיל את העלה...). [ואולם זריקת הדם לעולם נעשית על המזבח (רבא)].

ולדברי רבי יוסי, הקריב על מזבח האבנים שבנה הוא (וקידוש החצר המוזכר בכתוב, פירושו קידוש להעמיד בה מזבח). ומקום מערכתו עשרים על עשרים אמה (רש"י, עפ"י דברי הימים-ב ד ומשנת מדות), ולפי חישוב מספר הקרבנות שהקריב שלמה בגבעון על מזבח הנחשת של משה, אלף עולות ליום, יש די מקום להקרבת כ"ב אלף בקר וק"כ אלף צאן במזבח שלו, כי לרבי יוסי מקום המערכה במזבח הראשון היה אמה רבועה, ואילו של שלמה היה שטחו 400 אמות רבועות.

ג. מדות מזבח הנחושת שעשה בצלאל; -

לדברי רבי יהודה שטחו עשר אמות על עשר אמות. (ומה שכתוב חמש אמות ארך וחמש אמות רחב - היינו מאמצעיתו לכל כיוון, כציון מדות המזבח האמור ביחזקאל. רבוע רבוע לגזרה שוה). וגובהו - שלש אמות (ושלש אמות קמתו - דברים ככתבם).

לדבריו היה המזבח מכוון כנגד ההיכל וכתליו [וכשיטתו (ביומא טו) שהמזבח עומד באמצע העזרה מכוון כנגד ההיכל], שהרי חלל ההיכל עשר אמות, והקרשים מלמטה עוביים אמה וכלים והולכים עד כאצבע (כן אמר רבי יהודה - בשבת צח: - וכן המזבח, רחבו עשרה, ועוד מכבר עם בדים לשאת אותו, כל בד בולט אמה כשיעור רוחב האדם הנושא (עפ"י משך חכמה פקודי מ,ה).

לרבי יוסי, שטחו חמש על חמש וגובהו עשר אמות (גזרה שוה רבוע רבוע ממזבח הפנימי שגובה פי שנים בארכו. וכן הוקש גובהו לגובה המשכן (ועתוס' ושפ"א). ומה שכתוב ושלש אמות קומתו - משפת סובב ולמעלה, ללא האמה של גובה הקרנות).

א. רש"י בפירוש החומש הביא (שמות כו,א) מחלוקת רבי יוסי ורבי יהודה לענין קומת המזבח. ואילו לענין השטח סתם ולא פירש, ומשמע לכאן שנקט כרבי יוסי ולכך סתם כמשמעות הפשט חמש על חמש. אך מאידך גם בגובה הקלעים סתם רש"י ולא פירש, ומשמע שנקט 'קומה חמש אמות' כפשוטו, וזה כרבי יהודה ולא כרבי יוסי. וצ"ע (הערת הר"ד ויזר שליט"א).
ב. לדעת הרמב"ם לעולם אי אפשר לבנות מזבח פחות משלש אמות קומתו, שכן היה גובה 'מקום המערכה' במזבח שעשה בצלאל. ואילו מהראב"ד משמע שאין המדות מעכבות כלל, וכ"מ מהגר"א (עפ"י הגר"ז).

ד. גובה הקלעים; לרבי יהודה חמש אמות, כפשט הכתוב. לרבי יוסי - ט"ו אמה. (והכתוב 'חמש' מתפרש משפת מזבח ולמעלה).

צא. א. מזבח שנפגם - מה דינם של הקרבנות שנשחטו כבר ושל אותם שעדיין לא נשחטו?

ב. קרבנות שהוקדשו לפני שנבנה המזבח - מה דינם?

ג. מזבח שנעקר - האם ניתן להקטיר או לזרוק הדם במקומו? האם ניתן לקדש את רצפת העזרה להיותה כמזבח להקרבת קרבנות?

א. מזבח שנפגם (ע' חולין יח – מהות הפגימה ושיעורה) – אמר רב: הקרבנות שנשחטו (בין כשהוא פגום בין בעודו שלם. ע' במפרשים) פסולים, שהרי נדחו מהקרבה כי אי אפשר לזרוק הדם עד שיתקנוהו (וזבחת עליו... – כשהוא שלם). ואולם הקרבנות שעדיין לא נשחטו – כשרים, שסבר אין דיחוי בבעלי חיים. ורבי יוחנן אמר: אחד זה ואחד זה פסולים, שסובר בעלי חיים נדחין.

בזה קיימא לן כרב, שאינם נדחים (רמב"ם פסוה"מ ג, כג; עבודת יוהכ"פ ט, טו. וע' כס"מ מעה"ק טו, ד. ואולם בפיה"מ כתב שהלכה כר' יוחנן).

ב. קרבנות שהוקדשו לפני שנבנה המזבח נבנה; לפרש"י משמע שתלוי הדבר בשאלת 'דיחוי מעיקרא' אי הוי דיחוי אם לאו. והתוס' כתבו שגם לריו"ח הסובר בעלמא דיחוי מעיקרא – דיחוי, כאן מודה שאינו דיחוי, כיון שבידו לבנותו [בנקל. עתוס' לעיל יב:].

הרמב"ם (פסוה"מ ג, כד) פסק על פי סוגיתנו שדיחוי מעיקרו אינו דיחוי הלכך כל הבהמות שהוקדשו עד שלא נבנה המזבח, כשיבנה מקריבים אותן [והוא הדין לדברים שאינם בעלי חיים, כגון מנחות. עלה"מ].

ג. אמר רב: מזבח (פנימי) שנעקר – מקטירים קטורת במקומו. ואולם זריקת הדם נעשית רק על המזבח כשהוא בנוי ושלם. (בתורת כהנים דרשו 'ואני הנה נתתיו לכם על המזבח לכפר' – ולא על קרקעו של מזבח. ופירש הראב"ד פירוש אחד, שאין מקום המזבח שנעקר כשר לזריקת דמים. וע' עתוס').

ומצינו לדעת רבי יהודה שהוקרבו קרבנות על רצפת החצר, כי נתקדשה כקדושת מזבח, אבל רק לענין הקטרת אימורים ולא זריקת הדם כאמור. ורבי יוסי חולק וסובר לא נתקדשה רצפת החצר כולה להקטיר עליה.

א. יש שנראה מדבריהם לכאורה שהלכה כרבי יוסי (ערמב"ם בית הבחירה ב, ה וכסף משנה). ויש מי שכתב שהלכה כרבי יהודה (ע' משנתו של רבי עקיבא' תשובה יח).

גם אפשר שאין כאן מחלוקת לדינא, ובמקום הצורך לדברי הכל ניתן לקדש את הרצפה, רק חלקו כיצד היה מעשה (ע' חו"א יט, כח).

ב. לכאורה יש לשמוע מדברי הגמרא (ס. גבי מתן דמים) שאף אם כשר להקטיר על הרצפה, מצוה מן המובחר על המזבח דוקא.

ג. כתבו התוס' (במנחות נו סע"ב) שלא קידש שלמה את הרצפה אלא לכשרים, אבל המקטיר עליה פסולים, אין זו הקטרה שחייבים עליה.

ד. מזבח החיצון שנעקר, יש אומרים שמקטירים במקומו אימורים ומנחות, וכדין הקטרת קטורת במזבח פנימי שנעקר (עתד"ה עד, ולהלן סא. ד"ה מאי). ויש מי שמצדד לומר שהקטרת קומץ שונה, כיון שהיא במקום זריקת הדם, הלכך צריך מזבח בנוי דוקא (עפ"י חו"א י, ב). ויש סוברים שלא אמרו אלא במזבח הפנימי שנעקר, אבל החיצון אין מקטירים במקומו אימורים [ו'דמים' שאמרו הכוונה למזבח של דמים, החיצון (עפ"י 'הדושי הרשב"א' מנחות ה: וכן דייקו מרש"י שם (ד"ה פגימת) ומלשון רש"י בסוגיתנו (ד"ה מזבח). ע"ע קרן אורה זבחה תודה כאן ושפת אמת סא.].

ה. כשמקטיר קטורת ללא מזבח, צריך עכ"פ להקטירה בכלי שרת ולא על הרצפה ממש, כשם שהמזבח הפנימי עצמו הוא 'כלי שרת' (עפ"י שבת הלוי ח"א רב וח"ד רב וח"ו פא. ובהקטרת אימורים נראה לכאורה שצריך שלא יהא דבר אחר חוצץ. ועתוס' פו. שנקטו שהמקטיר על הכבש ודאי לא גרע מרצפה, אף ללא לימוד מיוחד שהכבש מקדש כמזבח).

ו. יש מי שנסתפק במה שאמרו 'מקטירין במקומו' – האם דוקא במקום שעמד שם המזבח או בכל מקום הראוי לעמידת המזבח, כלומר כל רצפת ההיכל (ע' מקדש דוד קדשים ה. ויל"ע לפי הצד האחרון, האם גם כשהמזבח במקומו כשר כל ההיכל להקטרה, או שמא רק כשנעקר. וכן נראה מפשט לשון המנ"ח (ק"ו, ה) שכתב שכשיש מזבח אינו עובר משום הקטרת שאור ודבש אלא על המזבח ולא בהיכל, וכשנעקר המזבח עובר בהיכל. אך שמא נקט כצד הראשון שאין חייב אלא על מקום מזבח ממש. ובתוס' (פז. ד"ה כבש) נראה לכאורה שגם כשמזבח עומד כשרה כל הרצפה).

דפים ס – סא

צב. א. מזבח שנפגם – האם ניתן לאכול מהקדשים שהוקרבו בעודו שלם?
 ב. האם ניתן להקריב קרבנות ולאכלם כשאין הבית בנוי, וכן לאכול מעשר שני?
 ג. בשעת פירוק המשכן במדבר וקודם העמדתו – האם היה אפשר לאכול בשר קדשים? האם נפסל משום 'יוצא'? והאם זבים ומצורעים משתלחים מן המחנות באותה שעה?

א. מזבח שנפגם (או נעקר) – אין אוכלים בגינו שיירי מנחות (ואכלוה מצות אצל המזבח. רבי אלעזר), ולא בשר קדשי קדשים (כי קדש קדשים הוא), ולדעת ר' ישמעאל אף לא בשר קדשים קלים (שהוקש בשר לדם, בבכור). אבל חכמים סוברים שאפשר לאכול קדשים קלים ללא מזבח. נעקר וחזר ונבנה; יש אומרים שלרבי ישמעאל כיון שנדחה נדחה (תוס' סא: ד"ה ולאחר ד"ה אע"פ). וי"א שחזרו ונראה (תוס' ב"מ נג: וכ"ד הרמב"ם, וכ"כ בשטמ"ק בשם הר"מ. וע"ע גליונות קה"י, שיש מקום לחלק בין קדשי קדשים לקק"ל).

אכילת מעשר שני כשהמזבח נפגם; המפרשים דייקו מדברי התוס' שאין לאכול. ויש חולקים (ע' מנ"ח תעג, ג (תמב, ה); ברכת הובה; שפת אמת ועוד).

ב. למאן דאמר קדושה ראשונה קידשה לשעתה וקידשה לעתיד לבא (וכן פסקו כמה ראשונים. עתוס' כאן ולהלן סב. רמב"ם בית הבחירה ויד ז, ז, מעה"ק יט, ט; ספר התורה הל' ארץ ישראל; ספר החינוך קפו ועוד) – מקריבים אע"פ שאין בית, ובלבד שיהא המזבח בנוי (ע"ע בשבועות טז). ולמאן דאמר לא קדשה לעתיד לבוא – אין מקריבים ללא בית.

ולרבי ישמעאל, כשם שאינם נקריבים [למ"ד לא קדשה לעת"ל] כך אין נאכלים אפילו נזרק דמם בעוד הבית בנוי – שהוקש הבשר לדם (וקדשי קדשים לדברי הכל אין נאכלים, שנפסלו ב'יוצא). והוא הדין למעשר שני שהוקש לבכור, אינו נאכל שלא בפני הבית.

כן מבואר לפי גרסתנו וכפרש"י. והתוס' נקטו שכשנחרב הבית לדברי הכל אין הקדשים נאכלים אפילו המזבח קיים, משום שנפסלו ב'יוצא', ואפילו חומת ירושלם קיימת, כי לא יתכן שקדושת הבית תבטל וקדושת העיר קיימת. וכן לענין מעשר שני, פשוט שאין אני קורא בו לפני ה' הלכך אינו נאכל. [ולפי גרסה אחת בגמרא להלן (ק"ב) כיון שהותרו הבמות, נאכל המעשר בכל ערי ישראל. ואולם התוס' נקטו לעיקר שאף אם לא קידשה לעתיד לבוא, הבמות אסורות].